

Un segle d'esquí a Catalunya

Foto: Adol' Zerhowitz.

Catalunya commemora el centenari de les primeres esquiades col·lectives, que daten de l'hivern del 1908 i que van tenir per escenari els Rasos de Peguera, el Montseny, la collada de Toses, la Molina i Ribes de Freser. Els pioners eren joves barcelonins amb possibilitats, intrèpids i amants de la muntanya, que van descobrir l'esquí per mitjà del Centre Excursionista de Catalunya (CEC). L'introduïdor d'aquesta modalitat esportiva va ser Albert Santamaria i Armengol, a qui la família havia enviat a Suïssa –segons sembla, a cursar estudis comercials– i que el gener del 1908 es va desplaçar fins a Chamonix per presenciar el segon Concurs Internacional d'Esports d'Hivern. El jove barceloní va quedar tan fascinat pels esports de lliscament que quan va tornar a la ciutat no va parar, ajudat per

altres socis, fins a aconseguir, aquell mateix estiu, que el CEC creés la Secció d'Esports de Muntanya. Una de les primeres decisions que va prendre va ser fer una comanda de material a la casa d'esports Staub, de Zuric, que incloïa esquís, trineus, raquetes i piolets. El Nadal del 1908 es va preparar la primera esquiada col·lectiva, en què van intervenir una vintena de socis i que es va fer als vessants dels Rasos de Peguera, un dels indrets més pròxims a Barcelona, si exceptuem el Montseny, que per aquelles dates no tenia neu. Tot seguit s'organitzarien excursions al cim del Matagalls (1.698 m) i es descobriria la part baixa de la Molina, que amb els anys s'acabaria convertint en l'embrió de la primera estació d'esquí catalana i espanyola. Llavors, l'esquí era un esport desconegut i el material era molt rudimentari. Lliscar per qualsevol pendent ja era una petita proesa per a aquests pioners, que van aprendre a fer els primers passos de manera autodidacta.

A l'Europa alpina, l'afició pels esports d'hivern ja havia començat pels volts de 1870. En van ser els grans precursors

L'aparició dels esports d'hivern ràpidament van ser portada de les publicacions esportives de l'època. Los Deportes (1910) i Stadium (1927).

els sportsmen anglesos, descobridors de les bondats de la neu a Suïssa, país que coneixien de les seves estades estiuenques. A l'estació de Saint Moritz encara funciona l'Hotel Kulm (1856), considerat el més antic destinat a acollir esquiadors. Aquí es van celebrar els primers campionats d'esquí el 1880 i la primera

.....

“A Catalunya, l'esquí es va començar a practicar amb regularitat, a partir del Nadal del 1908”

Grup de muntanyencs i esquiadors a la Vall de Núria, cap a finals dels anys 1920.

EL PRIMER MUSEU DE LA NEU DE L'ESTAT ESPANYOL, A LA VALL D'ARAN

A la Vall d'Aran, l'esquí encara trigaria uns anys a descobrir-se. No va ser per esnobisme, sinó per necessitat, que, l'any 1919, la Mancomunitat de Catalunya va patrocinar una expedició encapçalada per tres esquiadors, Josep Maria Soler i Coll, Lluís Estasen i Pau Badia. Ells van ser els encarregats de donar les primeres lliçons d'esquí als habitants de la vall, amb parades a Vielha, Arties i Es Bòrdes. L'esquí arribava com un nou mitjà de transport. En canvi, el negoci de l'esquí com ara l'entendem no va començar fins a la inauguració, el 1964, del centre hivernal de Vaquèira, que amb els anys s'ha convertit en l'estació catalana més gran.

Ara, a Naut Aran, a la localitat d'Unha, s'ha obert el primer Museu de la Neu de l'estat espanyol. S'ha instal·lat en un edifici del segle XVIII, la Casa Coto Baile, que s'ha rehabilitat completament per acollir una aproximació museogràfica al fenomen de la neu i de l'esquí, en què es conjuguen els aspectes tradicionals amb les noves tecnologies.

El museu ocupa quatre plantes, la primera de les quals està dedicada a fer entenedors els aspectes científics que envolten la neu: les allaus, les geleres i altres fenòmens. Tot el museu està presentat de forma molt didàctica i interactiva. L'original espai de la llar de foc de la casa s'ha mantingut i s'ha aprofitat per recrear la vida dels aranesos fa cinquanta anys, quan la neu arribava a paralitzar les activitats quotidianes.

A la tercera planta es pot veure l'evolució de la pràctica de l'esquí mitjançant el material que es feia servir en cada moment. Esquís, botes i fixacions rudimentaris davant

dels quals ens fem creus de com podien esquiar els primers practicants. La iconografia local també hi té el seu racó, amb els primers esportistes aranesos olímpics. No hi falta un espai dedicat als orígens i l'evolució de Vaquèira, l'estació d'esquí que va canviar la forma de vida dels habitants de la Vall d'Aran. Aquest primer any, l'entrada al Museu de la Neu és de franc.

Fotos: Família Guifera.

L'Hotel Ciervo Blanco de la Molina va ser inaugurat l'any 1942. En l'altre imatge una aspecte de la seva concorreguda terrassa a per de pistes. Benedicció del primer telesquí de La Molina, el 28 de febrer de 1943.

pista d'esquí s'hi va obrir el 1885. No obstant, va ser a Mürren, una altra localitat suïssa, on va néixer el que ara coneixem com a esquí alpí. És un centre més modest, lluny del glamur de Saint Moritz, però que manté l'encant dels pobles suïssos de muntanya. A qui viatgi a aquest lloc, difícilment li explicaran que és aquí on va néixer l'esquí alpí, perquè els seus habitants pràcticament han oblidat que

aquest esport té aquí els fonaments. Hi ha molt pocs vestigis d'aquest fet, tot i que una bona part de la població viu dels negocis que mou el turisme de neu. L'anglès Henry Lunn, missioner i metge, va ser el primer a creure en les possibilitats turístiques de Mürren i, paral·lelament, va fundar una agència de viatges. L'any 1909 va comprar l'Hotel Palace, un dels establiments hostalers de muntanya més antics, que s'havia obert el 1872. Després de la primera gran guerra, la localitat es va convertir en un dels primers destins de neu, quan, de la mà dels Lunn, l'alta societat britànica va descobrir els esports d'hivern. El seu fill, Arnold, en va ser el gran precursor i pare d'una nova modalitat. Tenia 34 anys quan, el gener del 1922, va fer per primer cop un eslàlom en un pendent de Mürren.

Arnold Lunn no ho va tenir fàcil, ja que els països nòrdics dominaven les com-

peticions d'esquí, amb el fons i els salts. El 1930, cinc anys després del seu naixement, la Federació Internacional d'Esquí (FIS) donava entrada a les competicions d'eslàlom i de descens, que feia anys que les associacions nòrdiques boicotejaven. Lunn era nomenat president del nou Comitè Alpí de la FIS. El 1936, l'eslàlom i el descens debutaven en els quarts Jocs Olímpics d'Hivern, disputats a les localitats alemanyes de Garmisch i Partenkirchen. Cinc anys abans, el 1931, Lunn havia organitzat a Mürren els primers Campionats del Món d'Esquí Alpí.

L'evolució

A Catalunya, l'evolució dels esports d'hivern seria força ràpida. L'any 1911 s'organitza la primera Setmana d'Esports d'Hivern a la Vall de Ribes, a imatge i semblança del que per aquella època es feia als Alps. És la primera de les moltes que

.....

“El muntatge del primer telesquí de La Molina va obligar al CEC a tirar una línia elèctrica des de Alp, ja que la companyia elèctrica no en volia saber res”

Foto: Adolf Zerkowicz.

El segon telesquí es va muntar a la Vall de Núria i va entrar en funcionament l'any 1947. Era el telesquí del Santuari.

se succeiran al llarg dels primers anys. Les dones també van ser presents en els inicis de l'esquí, a pesar que les que van començar a practicar aquest esport van ser considerades massa agosarades i van haver de superar força reticències.

No obstant, el mal estat de les carreteres i la falta d'una bona comunicació amb tren entre Barcelona i Puigcerdà van frenar l'expansió inicial dels esports d'hivern. En els primers temps, desplaçar-se de Barcelona a la Molina —que ràpidament es va convertir en el destí predilecte dels primers esquiadors, gràcies als seus suaus pendents— era tota una odissea. Calia una jornada sencera, ja que el trajecte del tren s'acabava a Ripoll, on el ferrocarril havia arribat el juny del 1880. Des d'aquí, els esforçats esquiadors i excursionistes, o agafaven la tartana amb les mules fins a Ribes de Freser o havien de fer a peu els 14 quilòmetres entre els dos

“Les primeres estacions de esquí catalanes van néixer quan van inaugurar-se els telesquís: La Molina (1943) i a la Vall de Núria (1947)”

punts. Nit a Ribes i l'endemà de nou amb tartanes o a peu per la collada de Toses fins a la Molina. Val la pena recordar el que escrivia Ernest Ribera i Llorens en l'Anuari de l'Esquí Català de l'any 1936, recordant els temps heroics d'aquest esport. *El debut de l'esquiador en aquells temps era quelcom catastròfic. Després d'intentar les primeres pràctiques, hom quedava tan atuit i desmoralitzat, pen-*

sant que mai podria dominar aquelles fustes, que algun company les venia a meitat de preu després del primer assaig. Passo per alt el que representava creuar els carrers d'aquesta ciutat (referint-se a Barcelona) amb els esquís a coll. Quasi sempre érem esbroncats per uns i mirats com infeliços desequilibrats pels altres. Per evitar-nos aquelles molèsties ens agrupàvem en colles o, simplement, llogàvem col·lectivament els òmnibus de l'estació, els quals ens repartien pels nostres domicilis.

Queda clar que desplaçar-se des de Barcelona era tota una aventura, i no seria fins a l'entrada en funcionament del ferrocarril transpirinenc que l'esquí es faria popular entre els joves barcelonins benestants. La tardor del 1922 s'inaugurava la línia Barcelona-Puigcerdà, amb una estació a la Molina, que va fer més accessible l'esquí. El trajecte des de Barcelona quedava reduït a cinc hores i mitja, si no hi havia cap contratemps. És a partir d'aquest moment que la pràctica esportiva agafa impuls, i a poc a poc es descobreixen totes les possibilitats de la Molina de cara a un esquiador més urbà i menys muntanyenc. L'hivern del 1924 s'hi organitzen els primers concursos femenins i per parelles mixtes i s'hi disputa el primer Campionat de Catalunya d'Esquí Alpí i de Fons. Els socis del CEC havien descobert la pista de Font Canaleta i els porxos del Sitjar, una borda per tancar-hi el bestiar que era a mig camí entre l'estació i les noves pistes de la Molina. El petit edifici es va acabar reconvertint en el Xalet del Centre Excursionista de Catalunya. Un any després, el desembre del 1925, s'inaugurava el nou edifici, obra de l'arquitecte Josep Danés, amb 120 places. El Xalet es va convertir en el veritable impulsor de la futura estació d'esquí. El seu exemple va fer que abans de la guerra civil hi arribessin a funcionar set albergs més d'altres entitats.

El primer remuntador

Els remuntadors no existien i s'havia de fer l'esforç de superar els desnivells. No obstant, els suaus pendents sense arbres de Font Canaleta van captivar ràpidament

Aquesta portada gràfica de *La Vanguardia* pertany al 28 de febrer de 1930.

els joves intrèpids que cada hivern es desplaçaven a la Molina per disfrutar de la neu. La confrontació espanyola va aturar la posada en marxa del primer remuntador, que no es començaria a plantejar fins l'any 1942. Però, abans, els inductors de la idea van haver de superar l'entrebanc de no poder disposar d'electricitat. La companyia elèctrica se'n va desentendre i el pas previ a la instal·lació del primer giny va ser tirar una línia de 7 quilòmetres entre Alp i la Molina. Al darrere hi havia innumbrables prohoms del CEC que van fer possible la connexió elèctrica i el primer remuntador quan l'Espanya de la dictadura franquista

“L'esquí alpí com a esport reglamentat no es va fer oficial fins l'any 1930, quan la FIS va reconèixer l'eslàlom i el descens”

vivia aïllada de l'exterior, amb la consegüent falta de matèries primeres i de tecnologia d'importació. El projecte del primer teleesquí va ser obra d'un enginyer suís radicat a Barcelona, Carles Weiss. El 28 de febrer de 1943 s'inaugurava el teleesquí de Font Canaleta, el primer de l'estat espanyol, amb capacitat per transportar 300 persones l'hora. Entre els impulsors del projecte destacava un soci del CEC, Josep Maria Guilera, pioner i excel·lent narrador dels orígens de l'esquí a Catalunya, amb una àmplia bibliografia. L'any 1945, Guilera es va convertir en el primer gerent de TEPSA (Teleesquí Pirenaicos, S. A.), la primera empresa que va gestionar els remuntadors de la Molina i a la qual uns anys més tard s'afegiria l'empresa Rigat, encapçalada per Lluís Rigat Regí, un altre dels grans impulsors de l'estació de la Cerdanya. Els Rigat, que provenien del sector de l'hostaleria, van obrir el seu primer establiment a la Molina l'any 1942, amb el nom d'Hotel Ci-

ervo Blanco. Iniciativa seva va ser la posada en marxa del primer telecabina, conegut popularment com el *teleou*, que va entrar en funcionament l'any 1955 i que va permetre coronar la Tossa d'Alp sense esforç i amb totes les possibilitats que això suposava per a la pràctica de l'esquí. Malauradament, un greu accident, el 13 de gener de 1969, en què van morir tres persones en caure dues cabines, va acabar amb el funcionament del que havia estat el primer telecabina d'una estació d'esquí a Espanya. No seria fins al 1999 que Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya (FGC), empresa propietària de l'estació des de l'any 1983, tornaria a comunicar la Tossa d'Alp mitjançant una instal·lació d'aquestes característiques. És l'anomenat telecabina La Molina-Alp 2.500, que, alhora, permet enllaçar amb el domini esquiable veí de l'estació de Masella. La unió física entre la Molina i Masella és un fet, però la unió comercial entre tots dos dominis, que sumen més de 100 quilòmetres de pistes, encara és una assignatura pendent.

Vall de Núria

El santuari de la Vall de Núria és l'altre indret pioner en la pràctica de l'esquí. El seu aïllament, a 2.000 metres d'altitud, el va convertir en lloc de pelegrinatge dels que havien fet de l'esquí el seu esport. Es va donar a conèixer l'any 1916, quan el santu-

Foto: Enric Ribera (Anuari de l'Esquí Català 1936).

Participants del primer concurs català de trineus celebrat al Matagalls, al gener de 1909.

Foto: Família Guilera.

Les pistes de La Molina poc després d'inaugurar-se el primer remuntador.

EXPOSICIÓ ITINERANT SOBRE EL CENTENARI

Un dels actes culturals commemoratius del Centenari de l'Esquí a Catalunya és l'exposició fotogràfica itinerant que recull en imatges els cent anys d'esquí al Pirineu català. Aspectes cronològics, d'evolució de material i del naixement de les primeres estacions d'esquí conformen aquesta mostra fotogràfica, que intenta recordar l'evolució de l'esquí català entre el 1908 i el 2008.

Al novembre es va obrir a la seu del Centre Excursionista de Catalunya (CEC), a Barcelona. Des de l'1 de febrer, la mostra ha començat un recorregut per diverses localitats catalanes que tenen una o altra vinculació amb l'esquí. L'exposició itinerant s'acabarà el desembre del 2009.

CALENDARI

- Alp, del 5 al 25 de febrer
- Berga, del 26 de febrer al 26 de març
- Vielha, del 3 al 28 d'abril
- Solsona, del 13 al 31 de maig
- La Seu d'Urgell, del 5 al 30 de juny
- Vall de Núria (juliol, dates per confirmar)
- Ribes de Freser, de l'1 al 30 d'agost
- Castellar del Vallès, de l'1 al 15 de setembre
- Esterrí d'Àneu, del 2 al 30 d'octubre
- Lleida, del 5 al 30 de novembre
- Camprodon (desembre, dates per confirmar)

ari va començar a obrir les seves instal·lacions durant l'hivern. No era pas pels pelegrins ni pels devots de la Mare de Déu de Núria, sinó per facilitar l'estada als primers esquiadors que volien aprofitar els seus vessants per iniciar-se en l'esquí. El desenvolupament de la pràctica esportiva va fer un salt qualitatiu quan, el 1921, es va celebrar la Setmana d'Esports d'Hivern, que es repetiria els dos anys següents. La primera edició s'havia organitzat a Ribes de Freser (1911), població que durant uns anys va acollir aquesta setmana, fins a convertir-la gairebé en la festa major d'hivern. Per saber la dificultat que hi havia per accedir a Núria recordem el que un pioner, M. Talens Anglasell, escrivia sobre el viatge entre Queralbs i el santuari: *Disposant, com la majoria, del dissabte a la tarda i el diumenge, l'excursió era quelcom d'esgotador. Arribats a Ribes cap a les set de la tarda, després d'un viatge de quatre hores en tren, es sopava en un hotel qualsevol i es sortia en auto fins a Queralbs. D'allí ja es començava l'ascensió a Núria a peu. Carregats amb esquís i motxilla i il·luminats per la llum de la lluna, en el cas més favorable i les menys de les vegades, o per modestos fanalets les més, lentament, amb lentitud obligada, la majoria de les vegades, per estar el camí glaçat en molts trossos i en altres cobert per la neu trepitjada i endurida, se seguia el camí, que gairebé sempre s'havia de fer totalment a peu, fins al mateix santuari, amb temperatures de vuit i deu graus sota zero, cosa que, en general, aconsellava desistir de fer parada de cap mena durant l'ascensió, per tal d'evitar el refredament o algun mal major. Es trigava, en aquestes condicions, unes tres hores a arribar a Núria i s'hi arribava en un estat físic bastant la-*

mentable, sospirant els excursionistes ficar-se al llit. Encara no clarejava el dia estàvem els esquiadors de peu dret i sortíem per les diferents pistes d'aquell magnífic lloc, on sols podíem romandre fins al migdia, hora en la qual, després de menjar precipitadament, s'iniciava el retorn a Queralbs i Ribes. Aquesta excursió es va deixar de fer quan, l'any 1931, va entrar en funcionament el tren cremallera de Ribes, Queralbs i Núria. La línia, de 12 quilòmetres i mig, la va inaugurar, el 22 de març, la companyia Ferrocarrils de Muntanya de Grans Pendants. El cremallera va posar a l'abast de molts aficionats les magnífiques instal·lacions naturals de Núria, que en molt poc temps es va convertir en un centre d'esports d'hivern. L'embranchida va ser tan forta que per fomentar l'esport es va crear, el 26 de desembre de 1932, el Club Alpí Núria (CAN), que encara existeix en l'actualitat com a Club Alpí Núria Masella Cerdanya i que va ser el primer club esportiu nascut per fomentar exclusivament la pràctica del nou esport. Alguns dels joves fundadors procedien del CEC, com el primer president del club, Josep Muntanyola Rovira, que en el llibre del cinquantè aniversari del CAN recordava que van crear la nova entitat per fer un club on totes les activitats giresin al

.....

“El Club Alpí Núria fundat l'any 1932 va ser el primer club d'esquí i va crear-se un mesos abans del naixement de la Federació Catalana d'Esquí”

voltant de la neu i per alguns assumptes més banals, com poder fugir de l'excessiva rigidesa de l'organització del CEC: *A les 10 de la nit es tancaven els llums del Xalet i no es podíem fer festes...*

La mateixa empresa que gestionava el cremallera Ferrocarrils de Muntanya de Grans Pendants els va donar suport en els seus inicis, com ho demostra el fet que la primera seu social d'aquest club, fundat a Barcelona, era a les oficines de l'empresa, al número 26 del Passeig de Gràcia, i que van reclutar alguns corredors de primera línia “a cop de talonari”, oferint-los un passatge gratuït per al cremallera. L'any 1947 van entrar en funcionament els primers remuntadors, el teleesquí del Santuari i el telecadira del Pic de l'Àguila. De la mà d'aquest club, durant la dècada dels anys cinquanta van esquiar a la Vall de Núria alguns dels millors esquiadors de l'època, alguns d'ells campions olímpics i del món, com els francesos James Couttet i Henri Oreiller, els austríacs Toni Sailer i Christian Pravda o el suís Georges Schneider. L'estació no va evolucionar en el seu moment, quan no es tenien en compte els criteris mediambientals i paisatgístics, a pesar que a començaments dels anys seixanta hi va haver un projecte que pretenia instal·lar un telecabina fins al cim del Puigmal (2.911 m) per poder connectar amb el vessant francès. En l'actualitat, l'estació de la Vall de Núria, que l'any 1986 es va integrar a Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya, és el que en podríem dir un centre de muntanya emblemàtic, que disposa de 10 quilòmetres de pistes. ◆

Miquel Ribas i Comas